

Η ΕΚ ΤΗΣ ΠΤΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΕΝΤΥΠΩΣΙΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΚΑΤ' ΑΝΕΚΔΟΤΟΥΣ ΛΥΣΤΡΙΑΚΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑΣ ΠΗΓΑΣ

ύο-τρεις μῆνας πρὸ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ἑκατονταετη-
ρίδος τῆς Ἐξόδου τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου, ὡς
γραμματεὺς τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς, εἶχα νομίση
σκόπιμον, ἐκτὸς ἄλλων, καὶ τὴν περισυλλογὴν συγχρό-
νων πρὸς τὸ μέγα ἱστορικὸν
γεγονὸς κειμένων, μαρτυρούν-
των τὴν ἐκ τούτου ἐντύπωσιν εἰς
τὸν ἀπανταχοῦ πολιτισμένον κόσμον.

Εἶχα συλλογισθῆ ἀκόμη, ὅτι δὲν
θὰ ἔπρεπε νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ
μεγάλα φιλελληνικὰ κέντρα: τὸ Λον-
δίνον, τοὺς Παρισίους, τὸ Βερολί-
νον, τὸ Μόναχον, ἀλλὰ νὰ ἐρευνή-
σωμεν καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐπεκράτουν
τότε φιλοτουρκικὰ αἰσθήματα, κα-
θὼς εἰς τὴν Βιέννην, διὰ νὰ κάμω-
μεν τὴν ἀντιπαραβολήν. Ἀπετάθην
λοιπὸν εἰς τὸν ἐκεῖ ἀποκαταστημέ-
νον ὁμογενῆ φίλον καὶ πολῦτιμον
συνεργάτην τοῦ «Ἡμερολογίου τῆς
Μεγάλης Ἑλλάδος» κ. Παῦλον Γιαν-
νηλίαν, ὁ ὁποῖος, ἐνεργητικὸς καὶ πρόθυμος εἰς ὅ,τι ἔθνω-
φελές, ἤμην βέβαιος ὅτι θὰ μᾶς ἐβοήθει. Καὶ ἡ προσδοκία

Ἄρτενφελς

μου δὲν διεφύσθη: Ἡ Βιέννη μᾶς ἔδωσε ὄχι μόνον τὰς Αὐστριακὰς ἐντυπώσεις ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου, ἀλλὰ διὰ μέσου αὐτῶν καὶ τὰς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κυβερνητικῶν κύκλων.

Εἰς τὰς 22 Ἰανουαρίου 1926, ὁ κ. Γιαννηλίας μοῦ ἔγραφεν, ὅτι εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ballhausplatz ἀνεῦρε τὰς ἐκδόσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐστριακοῦ πρέσβευς Ὅττενφελς πρὸς τὸν Πρίγκιπα Μέττερνιχ περὶ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἄλλα ἐπισυνημμένα εἰς ταύτας διπλωματικά ἔγγραφα, τὰ ὅποια καὶ θὰ μοῦ ἔστειλε μετὰ τὴν ἀντιγραφὴν.

Ἐκτοτε παρήλθον τέσσαρες μῆνες. Ὁ ἑορτασμός τῆς 100ετηρίδος ἔγινε τὸν Ἀπρίλιον καὶ ὁ κ. Γιαννηλίας δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐκτελέσει τὴν ὑποσχασίαν του. Ἀλλ' αἰφνιδίως διὰ μέσου τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, πρὸ τριῶν μόλις ἡμερῶν ἔλαβα ὀγκώδη φάκελον, ἄγνωστον πῶς καὶ ποῦ περιπλανηθέντα ἐπὶ τόσον καιρὸν, ὁ ὁποῖος περιεῖχε τὰ ἀναμενόμενα.

Ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν ἔκρινα ὅτι καὶ οἱ ἀναγνώσται τοῦ «Ἡμερολογίου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος» εὐχαρίστως θὰ ἐλάμβαναν γνῶσιν τῶν κυριωτέρων μερῶν τῶν ἐντελῶς ἀγνώστων καὶ ἀνεκδότων μέχρι τοῦδε ἐκδόσεων τοῦ Ὅττενφελς¹.

*
* *

Ἡ πρώτη πρεσβευτικὴ ἐκδοσις φέρει χρονολογίαν 5 Μαΐου 1826. Καὶ αὕτη καὶ ἡ κατὰ δώδεκα ἡμέρας νεωτέρα τῆς 17 Μαΐου εἶναι εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν, μόνον δὲ ἐν

¹ Ὁ Ὅττενφελς (Franz Xaver Freiherr von Ottenfels) ἐγεννήθη εἰς τὸ Κλάγκενφουρτ τῆς Καρινθίας 12 Ἰαν. 1778. Ἀπὸ τὸ 1804 ἕως τὸ 1812 ἦτο διερμηνεὺς τῆς Αὐστρ. Πρεσβ. εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπὸ τὸ 1813 ἕως τὸ 1816 γραμματεὺς. Τὸ 1823 ἐπανῆλθεν ὡς πρέσβυς καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ ἕως τὸ 1835. Ἀπέθανε τὸ 1851. Ὡς διερμηνεὺς ἔκαμε πολλὰς ἐκδρομὰς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ ἡ Ἀνακτορικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βιέννης ἐπλουτίσθη ὑπ' αὐτοῦ διὰ πολυτίμων ἐξ Ἀνατολῆς βιβλίων.

διάμεσον σημείωμα τῆς 12 Μαΐου εἶναι γερμανικόν. Ὁ Ὀττενφελς ἀρχίζει μὲ τὴν πρὸς τὸν Μέλτεριχ προσφώνησιν Mon Prince καὶ λέγει:

«Τὸ φρούριον τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ὁποῖον ἀπὸ δύο περίπου ἐτῶν ἀνθίστατο εἰς πάσας τὰς ἀπὸ ξηραῶς καὶ θαλάσσης δυνάμεις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, περιῆλθεν ἐπὶ τέλους εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων τὴν 22 Ἀπριλίου. Τὸ σημαντικὸν αὐτὸ ἄγγελμα ἐκόμισαν ἐνταῦθα πολλοὶ Τάταροι ταχυδρομοὶ ἀποσταλέντες ὑπὸ τοῦ Σερασκέρη Ρεσιτ Μεχμέτ Πασσᾶ. Δύναται τις νὰ κρίνῃ περὶ τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἡ Πύλη ἀποδίδει εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου, ἐκ τῆς σπουδῆς, μεθ' ἧς μετέδωκε τὴν εἶδησιν εἰς τὰς ξένας ἀποστολάς. Καθόσον τὴν αὐτὴν νύκτα δελτία γραφέντα ἐν τῷ γραφεῖω τοῦ Ρεῖς Ἐφέντη ἐστάλησαν εἰς ἐμὲ καὶ εἰς ἄλλους πρέσβεις».

Κατόπιν διαβιβάζει ὁ Ὀττενφελς διαφόρους λεπτομερείας τῆς Ἐξόδου, πάντοτε κατὰ τὴν Τουρκικὴν ἐκδοχὴν, αἱ ὁποῖαι δὲν περιέχουν τίποτε νέον ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὁ προδόσας τὸ σχέδιον τῆς Ἐξόδου δὲν φέρεται ὡς Ἕλλην λιποτάκτης, καθὼς τὸν χαρακτηρίζει ὁ Μικαρέλλη εἰς τὴν ἐκθεσίν του τὴν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ Ἀρχεῖον Ρώμα, οὔτε, ὡς Βούλγαρος κατὰ τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν ἢ Σέρβος κατὰ τὰς πρώτας ἀφηγήσεις τῆς φρουραῶς τοῦ Μεσολογγίου.

Ἡ ἐπίσημος ἀνακοίνωσις τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως λέγει, ὅτι ὁ καταδόσας τὸ σχέδιον εἰς τὸν Κιουταχὴν — καὶ ὄχι εἰς τὸν Ἰμπραήμ — ἦτο νεαρὸς Τούρκος αἰχμάλωτος, ὅστις κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ ἐκ τοῦ φρουρίου.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι τοῦτο: ὅτι ὁ Κιουταχὴς ἀναφέρων πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ τῆς πώσεως τοῦ Μεσολογγίου φροντίζει νὰ κρατήσῃ δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς Ἄλβανούς του τὸ πρωτεῦον μέρος, δηλαδὴ τὸν ἀγῶνα πρὸς τὴν ἐξεληθοῦσαν φρουρὰν καὶ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς, εἰς δὲ τὸν Ἰμπραήμ καὶ τοὺς Αἰγυπτίους του ἀφήνει τὴν ἄλωσιν τῆς ἀφρουρήτου πλέον πόλεως καὶ τὴν λαφυραγωγίαν καὶ τὴν σφαγὴν τοῦ ἀμάχου πλήθους.

Ὁ Αὐστριακὸς διπλωμάτης ἀναγκάζεται ὁπωσδήποτε νὰ

κλείσῃ τὴν περιγραφὴν ραίνων μὲ ὀλίγα ἐπιτάμια ἀνθὴ τοῦς ἥρωας τοῦ Μεσολογγίου: «Οὕτω, λέγει, ἐχάθη ἡ ἀνδρεία φρουρὰ τοῦ Μεσολογγίου καὶ μετ' αὐτῆς τὸ ἀνθος τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπρώτευσαν οἱ Σουλιῶται».

Ἐκ διπλωματικῆς ἀβρότητας τὴν ἐπιούσαν ὁ Ὅττενφελς σπεύδει νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Ρεῖς Ἐφέντην καὶ νὰ τὸν συγχαρῇ διὰ τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ μοιραίαν σύμπτωσιν ἡ ἡμέρα ἐκείνη συνέπεσε μὲ τὸν ἑορτασμόν τοῦ Πάσχα τῶν Ὀρθοδόξων, κρίνει ἐπίκαιρον νὰ ὑπομνήσῃ εἰς τὸν Τοῦρκον Ὑπουργόν, ὅτι καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου εἶχε συμπέσῃ ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα τῶν Ὀρθοδόξων τοῦ 1821.

«Ἡ Θεία Πρόνοια, προσθέτει, τὰς δύο αὐτὰς ἑορτασίμους ἡμέρας τῶν Ἑλλήνων ἐκάλυψε διὰ πένθους». Τότε ὁ Τοῦρκος ἀποκρίνεται ἐξηγῶν κατὰ τρόπον εὐάρεστον προφανῶς καὶ εἰς τὸν συνομιλητὴν του τὴν σύμπτωσιν ταύτην: «Ὁ Ὑψιστος, λέγει, ἠδδόκησεν, ὅπως ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως σημειωθῶσι διὰ δεινῶν καταστροφῶν κατὰ τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς τοῦ Πάσχα, διὰ νὰ φανερώσῃ εἰς τὸν λαὸν αὐτόν, ὅτι ἀδίκως κατηγορεῖ τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν ὡς διώκουσαν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ προβάλλει τοῦτο ὡς πρόφασιν τῆς ἀνταρσίας του, ἐν ᾧ οἱ Ἕλληνες ποτέ, οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον, δὲν παρημποδίσθησαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν των καθηκόντων.»

Ὅτι τὴν πῶσιν τοῦ Μεσολογγίου ἡ Πύλη ἐθεώρησεν ὡς σημαίνουσαν καὶ τὸ τέλος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος ἐπιμαρτυρεῖ καὶ ἄλλη ἐπιγραμματικὴ φράσις τοῦ Τοῦρκου Ὑπουργοῦ πρὸς τὸν Ὅττενφελς: «Τρία στηρίγματα εἶχαν οἱ Ἕλληνες ἀντάρται: τὸ Μεσολόγγι, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ρωσίαν. Τὰ δύο πρῶτα τὰ ἔχασαν τὸ τρίτον δὲν ἔχει πλέον δι' αὐτοὺς μεγάλην χρησιμότητα.»

Ὁ Αὐστριακὸς διπλωμάτης καταστρώνει καὶ σχέδιον τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐρωπαϊκῶν στρατιωτικῶν κύκλων πρὸς ἐντελῆ κατάπνξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος: Οἱ Τοῦρ-

Ἄλλὰ μὲ δυσαφορίαν προσθίεται ὁ Ὀττενφελς, ὅτι φοβεῖται μήπως τὸ σχέδιον αὐτό, καὶ ἂν θελήσῃ νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν ὁ Ἰμπραήμ, προσκόψῃ εἰς τὰς ἀντιδράσεις τῶν ἄλλων πασσάδων καὶ εἰς τὴν συνηθισμένην νωχέλειαν τῶν Τούρκων.

Τὸ σύντομον πρεσβευτικὸν γερμανικὸν σημείωμα τῆς 12 Μαΐου περιορίζεται εἰς τὴν προαγγελίαν τῶν ἀναμενομένων τὴν ἐπαύριον τροπαίων, τὰ ὅποια ἀπέστειλεν ὁ Ἰμπραήμ ἐκ Μεσολογγίου, ὁμοῦ μὲ πέντε αἰχμαλώτους Ἑλληνας ἀρχηγούς.

Ἡ δευτέρα μακρὰ ἐκθεσις τῆς 17 Μαΐου συνοψίζει τὰς λεπτομερείας τῆς ἐξόδου, ὅσας ἀναφέρει εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείαν αὐτόπτης μάρτυς ὁ διευθύνων τὸ Αὐστριακὸν προξενεῖον Πατρῶν ἀββᾶς Μικαρέλη. Μέγα μέρος τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ τῆς 22 Ἀπριλίου 1826 μᾶς εἶναι γνωστὸν ἐκ τοῦ Ἀρχείου Ρώμα, ὅπου ἐδημοσιεύθη μετὰ μεταφράσεως ἑλληνικῆς¹ περιελθὼν ἔκτοτε εἰς γινῶσιν τῆς ἐν Ζακύνθῳ Ἐπιτροπῆς. Τὸ ἔχομεν ὅμως τώρα ὀλόκληρον εἰς τὸ Ἰταλικὸν πρωτότυπον, ὅπως τὸ διεβίβασε μετὰ τῆς ἐκθέσεώς του ὁ Ὀττενφελς εἰς τὸν Μέττερνιχ.

Ἐχομεν ἐπίσης καὶ ἄλλα δύο ἐπισυνημμένα εἰς τὴν πρώτην πρεσβευτικὴν ἐκθεσιν Ἰταλικά ἐγγραφα: ἀναφορὰν τοῦ κυβερνήτου τοῦ Αὐστριακοῦ βρικίου «Montecoucolis» τῆς 24 Ἀπριλίου ἐκ Δαρδανελίων, καὶ ἑτέραν ἀναφορὰν τῆς 3 Μαΐου τοῦ κολονέλου Ἀκκούρτη ἐκ Σμύρνης. Καὶ τῶν δύο αὐτῶν τὸ περιεχόμενον εἶναι ἄξιον μελέτης, ἀλλ' ἀναφέρεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς ζητήματα σχετικὰ μὲ τὸν Ἑλληνικὸν Ἀγῶνα, ἀλλ' ὄχι εἰδικῶς μὲ τὸ Μεσολόγγι, ἔκτος μιᾶς περικοπῆς τῆς ἀναφορᾶς τοῦ Ἀκκούρτη, ὅπου γίνεται λόγος περὶ στρατηγικοῦ δῆθεν τεχνάσματος τοῦ Ἰμπραήμ, ὅτι θὰ ἔλκε τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου διὰ νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῶν ἐν Τριπολιτσᾷ στρατευμάτων, τὸ ὅποιον πιστεύσαντες οἱ πολιορκούμενοι ἐπιχείρησαν τὴν Ἐξοδὸν καὶ ἐνέπεσαν εἰς τὴν στηθεῖσαν ἐνέδραν τῶν Αἰγυπτίων!

¹ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Διονυσίου Ρώμα τόμ. Β' σ. 166.

Ἐκ τῶν ἀναφορῶν τούτων καὶ ἄλλων ἀνακοινώσεων τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν ὁ Ὅττενφελς, μ' ὄλον ὅτι ὁμολογεῖ ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τῶν ἐν Ἑλλάδι, ἐξάγει τὸ συμπέρασμα ὅτι πλήρης ἀναρχία ἐπικρατεῖ ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου, ὅτι τὰ πάθη παρωξύνθησαν τόσον, ὥστε ὁ Μαυροκορδάτος παρητήθη καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν Τήνον ἐξαναγκασθεὶς ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅτι ὁ Γκούρας κατεστράφη, ὅτι ὁ Φαβιέρος καὶ οἱ λοιποὶ φιλέλληνες ἀξιοματικοὶ συνεκεντρώθησαν ἄπρακτοι εἰς τὸ Ναύπλιον, τελειώνει δὲ μὲ ἐκδηλώσεις χαρᾶς, ὅτι αἱ Ρωσοτουρκικαὶ διαφοραὶ ἐξωμαλύνονται καὶ ὅτι αἱ τελευταῖαι ἐλπίδες, τὰς ὁποίας ἐστήριζον οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῆς προστασίας τῶν ξένων Δυνάμεων καταπίπτουν πλέον τελειωτικῶς!

Εὐτυχῶς μετὰ δεκαοκτῶ μῆνας τὴν ἀπάντησιν ἔδωκαν τὰ συμμαχικὰ πυροβόλα τοῦ Ναυαρίνου.

Ἀλλὰ παρ' ὀλίγον νὰ παραλείψω ἐκ τῆς δευτέρας πρεσβευτικῆς ἐκθέσεως τὸ σημαντικώτερον. Ὁ Ἰμπραήμ ἠθέλησε φαίνεται νὰ ἐξαλείψῃ τὰς ἐντυπώσεις τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ τῶν πρώτων ἀγγελμάτων τῶν Τατάρων ταχυδρόμων τοῦ ἀντιζήλου τῆς δόξης του, τοῦ Κιουταχῆ, καὶ ν' ἀποδείξῃ δι' ἀναμφισβητήτων τεκμηρίων, πόσον ἐνεργὸν μέρος ἔλαβεν εἰς τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου. Ἀνήγγειλε λοιπὸν ἐπιδεικτικῶς τὴν προσεχῆ ἀποστολὴν τροπαίων καὶ ἐπισήμων αἰχμαλώτων!

Τὴν ἀφιξὴν τῶν τροπαίων σπεύδει νὰ ἀνακοινώσῃ μετ' ἀπογραφικοῦ σημειώματος αὐτῶν ὁ Ὅττενφελς πρὸς τὸν Μέγτερνιχ: Ἀπετελοῦντο δὲ τὰ τρόπαια ἀπὸ ἐπτὰ σημαίας ἑλληνικὰς καὶ ἕξ φορτία κομμένων αὐτιῶν. Καὶ ναὶ μὲν ἀνήγγειλεν ἤδη ὁ Μικαρέλλη ἐκ Μεσολογγίου τὴν ἀποστολὴν ὑπολογίζων σὺντὰ εἰς 3100 ζεύγη ἐν τῇ ἀναφορᾷ του, ἀλλὰ διὰ νὰ βεβαιωθῇ καὶ ἡ ἀσφαλὴς λήψις καὶ νὰ κυρωθῇ ἡ ἀκρίβεια τῆς πληροφορίας τοῦ Μικαρέλλη, ὡς νὰ εἶχε τοῦτο ἐξαιρετικὴν σημασίαν διὰ τὴν Αὐστριακὴν διπλωμα-

τίαν, γίνεται καὶ ἐκ δευτέρου λόγος εἰς τὴν πρεσβευτικῇ ἐκθεσιν.

Εἶναι ὁμῶς κρίμα, ὅτι μεταξὺ τῶν τόσων εὐχαρίστων ἐντυπώσεων καὶ τῶν περὶ λήξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος αἰσιοδόξων προβλέψεων, ὁ εὐγενὴς διπλωμάτης εἶχε καὶ τὴν διάφευσιν μιᾶς ὠραίας προσδοκίας: τῆς ἀφίξεως τῶν πέντε αἰχμαλώτων καπεταναίων, ὅπως τοὺς ὀνομάζει, τοῦ Μεσολογγίου. Τὰ περιεργα αὐτὰ θηρία, τὰ ὁποῖα θὰ ἀνέμενε ν' ἀντικρύσῃ ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς ὡς σπάνια ἀποκτήματα ζωολογικοῦ κήπου, δὲν ἐφθασαν μαζί μὲ τίς σημαίας καὶ τὰ κομμένα αὐτιά—καὶ οὔτε ἦλθαν ποτέ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν!

Πῶς ἐγελάσθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὁ Ὅττενφελς; Ἡ νοημοσύνη του παρεσύρθη ἀπὸ τὰ φιλοτουρκικά του αἰσθήματα καὶ δὲν ἔδωκε πίστιν εἰς τὴν ἀναφορὰν τοῦ αὐτόπτου προξενικοῦ τῶν ὑπαλλήλου, τοῦ Μικαρέλλι, ὁ ὁποῖος δὲν ἔκαμνε τὴν παραμικρὰν μνειάν περὶ αἰχμαλώτων καπεταναίων καὶ προκοίτων τοῦ Μεσολογγίου, διότι ἐγνώριζε πολὺ καλὰ ἐκεῖνος ὅτι πολλοὶ μὲν τούτων ἔπεσαν μαχόμενοι κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν Ἐξοδον, ἐκ δὲ τῶν ὑπολειφθέντων ὕσοι δὲν εἶχαν ἀρκετὰ δυνατὰ τὰ πόδια, ὥστε νὰ νὰ διαφύγουν διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν—ἐκεῖνοι ἔκαμαν περὶ καὶ ἐπέταξαν εἰς τὰ ἄστρα!

Ἰούλιος 1926

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΡΟΣΙΝΗΣ

